

RIFERENZI AWTOBIJOGRAFIĊI FIL-POEZIJA TA' DUN KARM

Ta' PAUL P. SULTANA

DUN KARM ma kinitx fin-natura tiegħu li jhobb jiftaħar b'rixu; tant hu hekk li fil-poeziji tiegħu aħna nsibu numru żgħir ta' riferenzi awtobjografici. B'danakollu bli nsibu aħna nistgħu niffurmaw stampa ċara ta' Dun Karm bħala poeta, bħala bniedem saċerdot u bħala Iben art Twelidu.

Dun Karm mhux sejha ta' vokazzjoni għall-ministeru Saċerdotali biss kellu; kellu sejha ohra: kien imsejjah biex jgħanni l-poezija Maltija. Hekk kif John Milton fl-Epika tiegħu *Paradise Lost* Bk. I, dar lejn is-sema, talab l-għajnuna u kiteb:

Sing Heaven'ly Muse, that on the secret top
Of Oreb, or of Sinai, didst inspire
That Shepherd.....
..... I thence invoke they aid to my
..... adventurous song.....
.....

And chiefly than O Spirit, that dost prefer
Before all Temples th' upright heart and pure,
Instruct me, for thou know'st; than from the first
wast present, and with mighty wings outspread
Dove-like satst broading on the cast Abyss
And mad'st it pregrant; What in mee is dark
Illumin, what is low raise and support;
That to the highth of this great Argument
I may assert Etemal Providence
And Justifie the wayes of God to men.

hekk ukoll Dun Karm kiteb fil-Poezija tiegħu *Non Omnis Moriar*:

Kif kont mitluf, imsaħħar,
f'dik in-nagħsa ta' hlewwa,
Hafif daqs berqa, wiċċu wiċċ ta' kewkba,
Niżel anġlu mis-sema,
- L-Anglu tal-Poezija -
U b'dawk xofftejh, eħfef mir-riħ li jgħaddi

Fietel ma' nżul ix-xemx mill-art għall-baħar,
Biesni bewsa fuq gbini,
U qalli,
"Sehmek il-Għana;
Il-Ġmiel imxerred fil-Holqien saltnatek;
L-hena tiegħek minn Qalbek u minn Hsiebek".

U jien għannejt
għannejt kif jgħanni taħt ix-xemx ta' Marzu
gojjin f'sakra ta' mħabba
jew kif jgħanni fid-dlam ta' lejla siekta
rozinjol.

Għannejt kif tgħanni l-fewġa
qalb ix-xuxa tal-qasab u tas-siġar
u kif fuq xtajta mwarrba
jgħanni lubien fi mħabbtu, l-baħar tagħna.

U la darba l-bewsa ta' l-Anglu ngħatatlu Dun Karm ma baqax rieqed –
kif naraw fil-poeżija *Il-Ġerreġja u Jien*:

Hekk jiena. Meta kbira
ix-xemx tal-Hajja hammret fuq tfuliti,
U taħt fewġa bikrija
Haddru t-tamiet fil-gonna ta' zgħużiti,
Jiena wkoll ta' setegħti
Frixt il-qluġh kollha u qbadt it-tmun tar-rieda
U fuq il-mewġ ta' żmien
Qtajt 'il barra qatigh. Ġarrabt il-ġlieda...

Dun Lawrenz Cachia, habib intimu ta' Dun Karm f'Artiklu li kiteb fl-
Leben-il-Malti, 1964, Għadd 7. "Kif niftakar lil Dun Karm" jgħidilna
x'kienet il-poeżija għal Dun Karm:

"Il-poeżija għal Dun Karm ma kenitx haġa sabiħa fiha nnifisha biss,
imma ukoll 'medium'. Niftakru jgħid – kien jgħidha bl-Ingliż – li ta'
sittax-il-sena, il-kliem kien sikwit jōhroġlu f'versi; When I was sixteen,
I used to speak in verse".

U issa nistaqsi: Xi spirah lil Dun Karm? l-aktar u fuq kollox – nirrispondi
bla tlaqlieq – in-Natura. In-natura sabiħa kien jaraha mhux fl-egħlieqi
biss iżda wkoll fi tfajla raħlija, fir-raġel tax-xoġhol, fil-kanarin, fil-kelb
u anki fil-baħar. Bħall-poeta Ingliż William Wordsworth Dun Karm kien
isib il-faraġ tiegħu, l-hena tiegħu fil-kampanja qalb ir-raba' jew f'xifer il-

bahar; hekk iġhanni fil-poezija *Waħdi*:

Kont fuq xifer ta' blata; f'riġlejja
waħda waħda l-mewġ tasal u tmut.

(*Waħdi*)

Dun Kam bħal W. Wordsworth kien jemmen li t-tajjeb u s-sabiħ kien jin-sab fin-natura. Hekk kiteb fil-poezija *Xenqet ir-raba'*:

Irrid taht riġli nħoss ir-rtuba helwa
Tal-ħaxix niedi, u nara fuqi l-beraħ
Tas-sema safi, u nisma' qalb is-siġar
Thaxwex il-fewġa
Irrid nara d-dirġhajn somor, godlija
Ta' rġiel li taħdem u fil-ħidma tġhanni,
Ucuh dahkana li minn fommhom toħrog
Għaslija l-kelma
Il-kelma safja li minn qalbhom taqbeż
Kif l-ilma jfawwar minn go blata samma,
il-kelma bnina li għallmithom ommhom
Niezla mill-qedem;
– u lill-Kanarin tiegħu Dun Karm jghidlu: –
Int tagħrafni
Nifmu wisq tajjeb; u għalhekk taħmilni.

(*Il-Kanarin Tiegħi*)

Xi dubju li jista' jibqagħlna li Dun Karm kien wisq ispirat minn natura inneħhuh meta naqraw dawn il-versi sbieħ fil-poezija *Non Omnis Moriar*:

Diwi tal-ghanja tal-holqien il-ghanja
tal-poeta, minn jeddu
ma jghannix dan l-imsaħhar

U fuq kollox Dun Karm irid li l-poezija tiegħu ittir lejn l-irħula u mhux lejn l-ibliet.

Haga tal-ghageb
Malli minn qalbi kienet titla' l-ghanja,
U bil-gwienah tal-kelma
Ittir minn fomme bħal għasfur mill-bejta,
Kienet b'ghajta ta' ferħ tigri ħafifa,
Mhux lejn il-bliet imħassra,
Izda fil-beraħ, bejn il-ħdura u l-ikħal;

U b'dehen sabih tithallat
 Ma' l-ilhna ta' l-aghsafar,
 Mal-fwieha tal-widien u ta' l-eghlieqi,
 Man-nifs tal-bhejjem felhanin, li jdahhan
 Mal-lwien imzewqa
 Tal-haxix u tal-ward,
 U maghhom titla' mewga wara mewga
 Lejn is-shab, 'l hinn mis-shab, lil hinn mill-ikhal.

J. Zammit Mangion fl-artiklu tieghu "L-Element Soċjali F'Dun Karm" (*Le-ħen il-Malti* Ghadd 7, 1964) jghidilna għaliex Dun Karm kien iħobb tant in-natura. Is-Sur Zammit Mangion hekk kiteb:

"Min ikun imxennaq mill-ħajja ta' żmien żgħozitu spiss jerga' jqajjimha fil-memorja, jissublimaha, jimmoralizza fuqha, jipprova jghixha fl-immaginazzjoni tieghu u jgħożżha bħal ma tifel jgħożż gūgarell għal qalbu. Din il-għożża hija qawwija hafna f'Dun Karm u barra li hu jfahhar il-ħajja tal-kampanja bl-oghla versi u hsibijiet poetici, juri sengħa tal-għageb fl-osservazzjoni ta' l-inqas irqaqat hekk li tistħajjel li dik il-ħajja hi biċċa minnu".

Dun Karm kellu wkoll dak iċ-'childhood' complex li tant isemmu W. Wordsworth u Henry Vaughan. Isimghu kif ikanta fil-poezija tieghu *Wahdi*

Ġera ħsiebi lejn hena tfuliti,
 Iz-żmien helu tal-ħajja bla ħsieb
 Meta kollox hu safi mill-ħtija
 Meta kollox ma' qalbna jingieb.

Ftakart fihom, subien qalbenija,
 li għat-tjieba ta' qalbhom ħabbejt
 u kont magħkom fil-knisja, l-iskola
 Jew bit-tajra fuq xifer ta' bejt.

Oh xi żmien b'dik il-ħajta f'idejja
 Harsti imsammra fuq tikka gos-shab
 Kont nistħajjel le naħkem is-sema
 u fis-sema kont qisni ninsab.

U issa ngħaddi biex nara lil Dun Karm bħala bniedem. Hu kien iħobb id-dar hafna.

Ftakart fik, ja dar hienja u sabiħa
 Dar mimlija bl-imħabba u bil-ġid
 Dar missieri, dar ommi, dar ħuti,
 Dar il-ħidma tal-moħħ u tal-id.

Fil-poeżija *O Radio* hekk kiteb:

Kemm hu sabiħ tingabar
fil-kenn tad-dar ma' dawk li tul hajjitna
tghallimna ngħożżu bhala biċċa minna.

F'daru, Dun Karm spiss kien jinghalaq f'kamarti

Kont waħdi go kamarti
Fuq kitba li ma stajtx intemm bis-sliema

(*Paci u Gwerra*)

Referenzi oħra lejn daru Dun Kam jagħmel fil-poeżija *Lil Ġannina Pisani, Xenqet ir-Raba'* u *Stedina* u jgħidilna ċar li hu kien iqatta' żmien twil id-dar. Dan jixhdu wkoll min kien jafu f'hajtu Dun Lawrenz Cachia.

Dun Kam forsi kien iħobb hafna d-dar għaliex kien iħoss il-ħajja kiefra u krudila. Spiss jesprimi dawn il-ħsebijiet f'kitbietu:

Naf illi bosta drabi l-hobz li niekol
Huwa mxarrab bid-dmugh, u flok il-kelma
Xi darba bla ma rrid toħrog tnehida
Għaliex fejn żrajt il-ward kiber bil-kotra
Xewk u Ghollieq.....

(*Il-Kanarin Tiegħi*)

Issa bdejtni
għaddew sitta u ħamsin xtiewi minn fuqi
u kull waħda
ħalliet radda ta' ħsara
għewwa l-għalqa ta' ħajti

(*Non Omnis Moriar*)

Imma inti, o Radju tajtni
il-ħjiet kif Alla minn l-għamara tiegħu
jisma' t-talba ta' wliedu
imxerrda 'l hawn u 'l hinn fuq din id-dinja
u forsi f'dinjiet oħra;
tajtni ħjiet kif jasallu
mal-għana tal-henjin, l-ilfiq u l-biki
ta' min forsi bla ħtija
qiegħed jarfa' salib aktar minn ħiltu.

(*Il-Lampa tas-Sagrament*)

U din il-kefrija tal-ħajja lil Dun Karm darbtejn kienet waslitu f'xifer il-qabar, darbtejn kien wasal fl-aħħar mument ta' ħajtu. Dun Karm dawn iż-żewġ mardiet isemmihom direttament fil-Poeżiji tiegħu *Risveglio*, u *Il-Ġerrejja u Jien*:

Risveglio:

Deh! torna; sublima sospiro
dei cuor, Poesia; ritrovami
allor che a la sponda, ove attendo
mi giunge col lingido fiotto
il primo sorriso del dì.

(*Risveglio*)

Ġarrabt il-ġlieda
mal-ħalel u mar-rwiefen
u darbtejn rajt il-mewt b'daħka faħxija
issejjaħli taħt l-ilma.

(*Il-Ġerrejja u Jien*)

Imma għalkemm il-ħajja kienet kiefra miegħu, Dun Karm dejjem kien isib it-tama f'Alla ta' Saċerdot tajjeb li kien:

Hekk ngħixu mela t-tnejn għasfur lelluxi
Int ħieni bik innifsek u b'imħabti
Jiena bit-tama li f'qalbi Alla nissilli

(*Il-Kanarin Tiegħi*)

Oh x'tama! Mhux kollni
nintemm gewwa t-trab
'L hemm iżjed mill-qabar
Hajja oħra tinsab

(*L-Arlogg*)

Qabel ma ntemm dan ix-xogħol tiegħi ma rridx ma nsemmix lil Dun Karm bħala Patrijott għax hu kien tant iħobb lil Malta Tagħna. Fil-Poeżija *Non Omnis Moriar* lil Malta jsejħilha:

din il-gżira ta' qalbi

Lil ħadd ma kien iħobb iżjed minn Malta; Isingħu x'jgħid fis-sunett: (*Lil Malta*)

Izda daqshekk lil ħadd, O Malta tiegħi
għax int biss ommi, inti tajtni l-isem
u għadmek għadmi u demmek jiġri miegħi.

Daqshekk lil hadd; ghaliex jekk inti zghira
seteghtek kbar fir-ruħ u l-gisem
u gmielek sa fil-kbar nissel il-ghira.

(Lil Malta)

Kienet din l-imħabba lejn art twelidu li geghlitu jitlaq il-poezija Taljana u jikteb bil-Malti u ta' dan għandna għax niringrazzjaw lil Providenza u lil Gużè Muscat Azzopardi. F'ħajtu Dun Karm kien għaddielu minn mohħu li wara mewtu jintesa' u hekk kiteb f'*Non Omnis Moriar*:

Meta mbağħ'd minn għajnejja
jaħrab id-dawl u f'dalma sewda, kiesħa,
tmut id-dehra sabiħa
tal-Holqien li jghaxxaqni,
għandu mnejn fuq il-qabar
li jingħalaq fuq ġismi
l-ebda demgħa ma taqa' u l-ebda warda
ma tixxerred minn id li taf il-ħlewwa
ta' min ħabb u jiftakar
u b'qalbu bierda, niesi,
jghaddi l-warrani bla ma jħares ħarsa
fuq il-ghamajra tal-poeta sieket.

Kemm zbalja Dun Karm hawn! Kif nistgħu aħna ninsewh meta ħliefu
m'għandniex?

Dun Karm Int f'Malta ma tmutx.